

Streszczenie

Chrześcijańska idea pokoju jako podstawa wolności i tożsamości narodu w polskiej teologii

Współczesny świat zmagają się z licznymi zagrożeniami, które generują powstawanie wielu konfliktów na zróżnicowaną skalę. Począwszy od sporów lokalnych, poprzez wojny domowe, aż po rozległe walki zbrojne. W związku z tym stale istnieje potrzeba wyęzonych zmagania o tworzenie i zachowanie pokoju, umożliwiającego powstawanie rzeczywistości porządkującej ludzką wolność i wzmacniającej tożsamość narodową. Jak pokazuje historia najbardziej skuteczną podstawą tych zmagania jest chrześcijaństwo, wnoszące w międzyosobowe i międzynarodowe relacje uniwersalne i zarazem bardzo konkretne wartości. Na szczególne zainteresowanie – w związku z bolesnym doświadczeniem tragicznych w skutkach konfliktów – zasługuje niewątpliwie chrześcijańska idea pokoju.

Zasygnalizowana powyżej potrzeba obrony i umacniania pokoju wynika z wielowiekowych tradycji tworzenia naturalnych wspólnot i struktur społecznych. Temu procesowi towarzyszył fenomen kształtowania się odrębnych i coraz bardziej uświadamiających sobie własną podmiotowość narodów. Rozwijając się dążyły one do tworzenia jak najlepszych relacji w ramach swoich wspólnot i potwierdzenia bezpieczeństwa na zewnątrz w instytucjach państwowych. Jak pokazuje historia, kierunek ten i poszczególne etapy na tej drodze nie wszędzie przebiegały w ten sam sposób. W wielu bowiem miejscach struktury państwowe i rozwiązania społeczne poprzedzały świadomość narodową oraz doświadczenie właściwe wspólnotom. Nie podważa to jednak w żadnym sensie fundamentalnego znaczenia rzeczywistości narodu w budowaniu pokoju na podstawie wolności i tożsamości poszczególnych wspólnot. Podobnie jak posiadających bardziej zewnętrzny i administracyjny charakter państw oraz społeczeństw.

W angażującym wiele podmiotów dziele tworzenia i utrwalania pokoju, między poszczególnymi narodami oraz państwami, trudną do przecenienia jest tradycja chrześcijańska. Wydarzenie Jezusa Chrystusa stanowi nieosiągalną wcześniej w historii i niepowtarzalną w żadnych społecznych oraz państwowych rozwiązaniach, promocję człowieka. Dokonuje się to w kierujących się chrześcijańskim systemem wartości społeczeństwach przez uporządkowanie dążenia do wolności na podstawie szanującego sprawiedliwość prawa, co w pełni zrozumiałe jest na podstawie zapowiadającej to i przygotowującej tradycji starotestamentowej. W jej centrum znajduje się objawienie Boga, obecnego w historii na podstawie przymierza zawartego

z konkretnym, wybranym narodem. Bóg, często określany w tradycji biblijnej jako Książę pokoju, kształtuje ten naród, prowadzi go i stanowi najważniejsze kryterium w powstawaniu instytucji zabezpieczających pokój. Zostały one potwierdzone przez Jezusa Chrystusa, realizującego mesjańskie obietnice, konkretyzujące się w pokoju, charakterystycznym dla obecnego już w doczesności panowania Boga. W pełni zostanie ono zrealizowane w wieczności, do której lud mesjański dąży dając świadectwo, obejmujące wszystkie narody pokoju. Wszystko to pozwala mówić o charakterystycznej, biblijnej i obficie czerpiącej także z historii narodu żydowskiego, chrześcijańskiej teologii narodu, w centrum której znajdują się zagadnienia pokoju, wolności i tożsamości.

W tej, zarówno historycznej jak i religijnej perspektywie, szczególne miejsce zajmuje Naród Polski. Przez dziejowe i kulturowe uwarunkowania, mierząc się z licznymi przeciwnościami, na podstawie chrześcijańskiej wiary oraz w oparciu o kościelne instytucje, naród ten kształtował swoją świadomość i tożsamość, wzmacniając i porządkując jego wolność. Świadczące o tym, odwołujące się do początków narodowości i państwowości Polaków przekazy źródłowe, pozwalają wskazać na konkretne, odgrywające w jego historii wielką rolę, postaci. Należą do nich m.in. Piotr Skarga, Jan Paweł II, Stefan kardynał Wyszyński, do dziś motywujący naród do budowania wspólnoty pokoju. Zajmujący się tymi kwestiami polscy teologowie rozwinęli oryginalną refleksję chrześcijańskiej wiary, pozwalającą na opracowanie i usystematyzowanie rzeczywistości narodu na podstawie pochodzącej z Objawienia idei pokoju. Przez odniesienie do biblijnych fundamentów pokoju, starotestamentalne spojrzenie na historię zbawienia, dowartościowane w misterium paschalnym Jezusa Chrystusa, może być ukazywane przyszłym pokoleniom jako podstawa pokojowego rozwoju własnego narodu. Z kolei teologiczna refleksja na ten temat wspomaga takie korzystanie z daru wolności i wzmacnianie narodowej tożsamości, aby nie wchodzić przez to w spór z innymi narodami, ale je dzięki temu ubogacać.

Stąd kolejnym etapem opracowywania specyficznie polskiej teologii narodu w kontekście chrześcijańskiej idei pokoju była – podjęta w niniejszej dysertacji – próba dookreślenia refleksji wiary na temat narodu. Problem ten przeplatał się w naszym kraju nie tylko w opracowaniach teologicznych. Obecny był również w literaturze pięknej, przez zainteresowanie nim i żywe zaangażowanie wieszczów, poetów, prozaików, ale też społeczników, polityków i ludzi kultury. Materiał źródłowy w posiadającej taki właśnie obraz i tak rozległe oddziaływanie polskiej teologii narodu, stanowiły dokumenty rozpatrywane w kontekście złożonych, często bolesnych i tragicznych wydarzeń historycznych. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: jakie miejsce zajmuje w narodzie dążenie do pokoju, pozwoliło

pochylić się także nad wszelkimi słabościami polskiej państwowości, skutkującymi w dziejach narodu wieloma nadużyciami w kwestii wolności i pokoju.

Wielką nadzieją na utrzymanie pokoju w wolności był czas odzyskania niepodległości. Do dzisiaj jest on dla Polaków wyznacznikiem dążeń narodowowyzwoleńczych. W tym procesie niezaprzeczalnym wsparciem i zasadniczym fundamentem była wiara chrześcijańska, która wyznaczała kierunek oporu totalitaryzmom XX wieku. Dlatego bardzo ważnym akcentem dysertacji jest ukazanie sylwetek kardynała Stefana Wyszyńskiego i Jana Pawła II, którzy w swojej niezłomności byli i są nadal świadkami współczesnego Polaka, walczącego o chrześcijanką wizję pokoju.

Wyjątkowym fenomenem na drodze do wolności i tożsamości narodu, okazała się „pokojowa rewolucja” Solidarności. Dzięki wyrzekającemu się przemocy oporowi rzeszy rodaków, skierowanemu przeciwko totalitarnemu systemowi, stworzyła ona nową rzeczywistość odrodzonej Rzeczypospolitej. W związku z tym zagadnienie Solidarności stało się również bardzo ważnym punktem odniesienia w badaniach nad chrześcijańską ideą pokoju, jako podstawowym kryterium rozumienia oraz kształtowania wolności i tożsamości narodu. W tym względzie trudno pominąć teologię Solidarności Jana Pawła II, przygotowaną jeszcze w ramach jego posługi biskupiej w Krakowie i rozwiniętą na forum współczesnych sporów o pokój i wolność, angażujących Kościół katolicki na całym świecie.